

УДК 351.746.1

СУЧАСНА ВОЄННА ДОКТРИНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Чеховська М.М., д. е. н.,
доцент, завідувач кафедри національної безпеки
Москальчук Ю.Г., курсант
Навчально-науковий інститут контррозвідувальної діяльності
Національна академія Служби безпеки України

У роботі розглянуті фундаментальні положення сучасної Воєнної доктрини Російської Федерації, реалізація яких може деструктивно вплинути на систему національної безпеки Української держави. Визначені основні загрози у безпековому секторі України у зв'язку з прийняттям нової редакції воєнного плану країни-агресора, запропоновані позиції, які повинна містити нова Воєнна доктрина України.

Ключові слова: *Воєнна доктрина, національна безпека, воєнна безпека, агресія, загрози, гібридна війна.*

В статье рассматриваются фундаментальные положения современной Военной доктрины Российской Федерации, реализация которых может деструктивно повлиять на систему национальной безопасности Украины. Определены основные угрозы в секторе безопасности Украины в связи с принятием новой редакции российской Военной доктрины, предложены элементы, которые должна содержать новая Военная доктрина Украины.

Ключевые слова: *Военная доктрина, национальная безопасность, военная безопасность, угрозы, гибридная война.*

Chekhovska M.M., Moskal'chuk Y.G. MODERN MILITARY DOCTRINE OF RUSSIAN FEDERATION AS THREAT TO NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

The paper examines fundamental provisions of modern Military Doctrine of Russian Federation, implementation of which can influence the system of national security of Ukraine. The main threats in Security sector of Ukraine are defined in relation to new adoption of new editions of country-aggressor's military plan; new points that new Military Doctrine of Ukraine should contain are suggested.

Key words: *Military doctrine, national security, hybrid war.*

Постановка проблеми. Друга декада XXI століття супроводжується кардинальними змінами у безпековому секторі України. Глобальна економічна криза, анексія Автономної Республіки Крим Російською Федерацією, підтримка останньою дестабілізаційних процесів на сході нашої країни стали новими викликами українській державності, прискорили пошук оптимальної моделі міжнародної безпеки, та водночас виявили неспроможність Воєнної доктрини України забезпечити безпеку держави.

Комплекс зазначених загроз, зокрема реалізація Російською Федерацією моделі гібридної війни на території України та системний характер порушення норм міжнародного права з її боку, обумовлюють необхідність ґрунтовного аналізу військового курсу країни-агресора, закріпленого у сучасній Військовій доктрині Російської Федерації.

Ступінь розробленості проблеми. Незважаючи на актуальність визначеної проблематики, комплексний аналіз положень Військової доктрини РФ, з огляду її впливу на національну безпеку України, практично відсутній і обмежується здебільшого коментарями політиків та представників засобів масової інформації. Втім їх висловлювання мають переважно фрагментарний характер та не дають змоги створити цілісне уявлення про характер положень Військової доктрини Російської Федерації.

Зважаючи на зазначене, метою нашого дослідження є вивчення можливих загроз,

викликаних сучасною Військовою доктриною РФ, та визначення концептуальних положень майбутньої Воєнної доктрини України, на пряму удосконалення законодавства у сфері воєнної безпеки, зокрема Законів України «Про оборону України», «Про організацію оборонного планування», а також Стратегічного оборонного бюлетеня.

Виклад основного матеріалу. Проблеми забезпечення та належного функціонування системи національної безпеки стоять сьогодні у центрі уваги більшості цивілізованих країн світу, міждержавних утворень та громадських об'єднань. Причиною актуалізації уваги до цієї сфери стало саме глобальне середовище безпеки, яке сьогодні містить у собі велику кількість небезпек і викликів найрізноманітнішого характеру. На тлі посилення загроз і зростання нестабільності у світі постають нові виклики міжнародній безпеці у сировинній, енергетичній, фінансовій, інформаційній, екологічній, продовольчій, а особливо у воєнній, сферах.

Зокрема, Російська Федерація, порушивши основоположні принципи двостороннього права, двосторонніх угод, засад добросусідства і партнерства, окупувала частину української території – Автономну Республіку Крим та розпочала проти України інформаційну та військову агресію з метою подальшого утримання нашої держави в політичній та економічній залежності. Захоплення українських територій, масове порушення прав людини

на території автономії, злочинна діяльність сепаратистських та проросійських терористичних організацій у Донецькій та Луганській областях здійснюється на основі заздалегідь відпрацьованих стратегій, послідовних та водночас незаконних дій.

Події у АР Крим і на сході України переконують, що система забезпечення національної безпеки України, в тому числі її воєнної безпеки, не враховує особливостей війн нового типу, зокрема зростання ролі політичних, економічних, інформаційних та інших невоєнних засобів боротьби [1].

Протилежна ситуація спостерігається у законодавчому просторі Російської Федерації. Так, серед першочергових завдань державного будівництва у цій країні є зміцнення боєздатності збройних сил. Нарощування військових угруповань Росії, у тому числі на тимчасово окупованій території України, їх використання для ведення розвідувально-підривної діяльності проти Української держави дестабілізує суспільно-політичну й соціально-економічну ситуацію в Україні та посилює загрозу розширення масштабів воєнного вторгнення. Одним з основних правових документів, що розкриває зміст завдань, які має виконувати Росія у військовій сфері, способи ведення воєнних дій, практичні шляхи військового будівництва, є Військова доктрина. Цей документ розроблявся політичною і воєнною елітою держави й відобразив соціально-економічні, політичні, історичні, географічні, наукові та інші особливості розвитку країни, характер її внутрішньої та зовнішньої політики. Зважаючи на актуальність проблеми врегулювання кризи та військового конфлікту, що виник у межах нашої держави, безпекова політика України не може обійти питання, що пов'язані з функціонуванням та правовою регламентацією воєнної сфери країни-агресора. Зокрема, саме нова редакція Військової доктрини Російської Федерації, яка формалізує основні небезпеки та загрози для національних інтересів країни та її союзників, потребує глибокого аналізу та відповідної адекватної реакції.

Варто зауважити, що передумови для зміни Військової доктрини Російської Федерації виникли ще у листопаді 2013 року, коли міністр оборони Сергій Шойгу офіційно заявив, що головними ворогами країни є міжнародний тероризм, події в Афганістані та наближення НАТО до кордонів Росії [2].

Відповідно до зазначеного, президент РФ Путін 25 грудня 2014 року затвердив нову редакцію Військової доктрини Російської Федерації, яка власне стала своєрідною реакцією на зростання потенціалу НАТО та революційні події, що відбувалися на території нашої держави.

Грунтовний та послідовний аналіз документа засвідчив, що на відміну від положень 2010 року оновлена Військова доктрина носить оборонно-наступальний характер та становить загрозу національній безпеці України. Зокрема, чималу стурбованість української спільноти викликала новація Доктрини, пов'язана із застосуванням збройних сил для захисту громадян Російської Федерації за її

межами. Так, відповідно до статті 22 Військової доктрини – «Російська Федерація вважає правомірним застосування Збройних Сил, інших військ і органів для відбиття агресії проти неї та (або) її союзників, підтримки (відновлення) миру за рішенням Ради Безпеки ООН, інших структур колективної безпеки, а також для забезпечення захисту своїх громадян, які перебувають за межами Російської Федерації, відповідно до загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних договорів Російської Федерації» [3]. Двозначність новацій не викликає сумнівів у тому, що захист громадян РФ від збройного нападу на них можна інтерпретувати як привід до військового вторгнення у будь-яку суверенну країну. Іншими словами, завдяки спланованим діям військових сил можлива незаконна інтервенція у ті регіони України, які Росія вважає зонами своїх національних інтересів. Безсумнівно, анексія АР Крим та гібридна війна на Донбасі є прямими свідченнями застосування Кремлем дещо адаптованих положень про захист Росією своїх громадян за її межами. В умовах постійної дестабілізації соціально-політичної ситуації не існує ніяких гарантій, що Росія не намагатиметься на цій основі повністю підпорядкувати політику Української держави своїм інтересам і навіть спровокувати розпад України.

Головною зовнішньою небезпекою у РФ вважають «нарощування силового потенціалу Організації Північноатлантичного договору та наділення її глобальними функціями, реалізованими на порушення норм міжнародного права, наближення військової інфраструктури країн-членів НАТО до кордонів Російської Федерації, в тому числі шляхом подальшого розширення блоку» [3]. Як відомо, однією з передумов агресії Російської Федерації проти України стало обрання нашими громадянами проєвропейського курсу розвитку країни, який так чи інакше асоціюється з інтеграцією в економічну та воєнну спільноту, або ЄС та НАТО.

Значимим, що відповідно до вітчизняного законодавства наша держава має позаблоковий статус. Наразі питання вступу до НАТО є здебільшого гіпотетичним. Однак, зважаючи на агресію Російської Федерації щодо України, НАТО висловлює своє занепокоєння та намагається допомогти нашій країні у вирішенні проблем у безпековому секторі. Зокрема, Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив під час виступу у підкомітеті з питань безпеки та оборони Європарламенту, що Захід має допомогти партнерам поза межами блоку протистояти загрозам із боку Росії, адже Україна, Молдова та Грузія є партнерами НАТО та країнами, що тісно співпрацюють з Європейським союзом [4].

Під час саміту НАТО в Уельсі у вересні 2014 року країни-члени Альянсу ухвалили комплексний, пристосований до конкретних потреб України пакет заходів, спрямований на посилення спроможності країни забезпечувати власну безпеку. Пакет зосереджувався на чотирьох галузях: соціальна адаптація колишніх військовослужбовців; кіберзахист; логістика; командування, управління та кому-

нікація. Також було вирішено надати допомогу Україні в реабілітації військовослужбовців, що зазнали поранень унаслідок бойових дій. Відтоді для виконання завдань у зазначених пріоритетних напрямках було створено п'ять цільових фондів, які вже діють. НАТО, на відміну від Російської Федерації, дотримується цінностей демократії, індивідуальної свободи, верховенства права, мирного розв'язання суперечок та підтримує ці цінності в усьому Євроатлантичному регіоні. Безпосередня участь Росії у збройному конфлікті на території Донецької та Луганської областей, військова допомога терористичним угрупованням, створення реальної загрози ескалації збройного конфлікту суперечать основним принципам Альянсу, вимогам міжнародного права тощо.

У розділ зовнішніх небезпек Військової доктрини Російської Федерації вперше потрапили такі процеси, як дестабілізація обстановки в окремих державах і регіонах, та підриг глобальної і регіональної стабільності, а також «встановлення в державах, суміжних з Російською Федерацією, режимів, у тому числі в результаті повалення легітимних органів державної влади, політика яких загрожує інтересам Російської Федерації» [3]. Ці пункти Доктрини безпосередньо стосуються ситуації, що склалася на території України, і ще раз підтверджують неоднозначність проголошених Росією положень. Іншими словами, незважаючи на те, що сусідня держава спричинила найбільшу загрозу за всю новітню історію незалежності України, вона поступово намагається створити законодавче підґрунтя для своєї нинішньої та подальшої протиправної діяльності. Доречно зазначити, що своїми діями Російська Федерація, безумовно, створює реальну загрозу національній безпеці України, перешкоджаючи повноцінному функціонуванню Української держави в міжнародно визнаних кордонах.

Серед загрозових для національної безпеки України положень Військової доктрини Російської Федерації необхідно також відзначити розгортання військових контингентів іноземних держав на територіях країн, що мають спільні з Росією державні кордони, а також територіальні претензії до РФ. Іншими словами, намагання України повернути анексовані Росією території беззаперечно будуть розглядатися як військові небезпеки із відповідними наслідками.

У такій саме риторичній прописаній основні військові загрози безпеці Російській Федерації, зокрема демонстрація військової сили при проведенні військових навчань на територіях, що мають спільні з РФ кордони, та активізація діяльності збройних сил певних держав із проведенням часткової або загальної мобілізації. Відповідно до зазначеного, часткова мобілізація громадян України для забезпечення національної безпеки країни, зокрема в зоні проведення антитерористичної операції, априорі є військовою загрозою для Росії та може спричинити прийняття нею відповідних заходів реагування.

Підкреслимо, що вперше у Військовій доктрині Російської Федерації також згадуються

небезпеки і загрози для РФ в інформаційній сфері та можливості впливу на всю глибину території Росії одночасно у глобальному інформаційному просторі. Значна роль приділена загрозам ведення проти РФ гібридних війн із широким застосуванням інформаційних та інших заходів невійськового характеру, що було зумовлено не чим іншим, як результатом використання широкого інструментарію неформатної війни на території України. Світове товариство не раз акцентувало увагу на тому, що зараз Росією ведеться цілеспрямована інформаційна війна проти України, що створює життєво небезпечну загрозу національним інтересам України як на її території, так і за кордоном. Своїми необґрунтованими діями вони руйнують перспективи відновлення добросусідських відносин між нашим країнами, розпалюють міжетнічну, расову, соціальну ворожнечу тощо. Засоби масової інформації, зокрема мережа Інтернет, безпосередньо створюють загрозу функціонуванню інформаційної інфраструктури, пропагують війну і поширюють культ насильства, прагнуть підірвати суспільно-політичну і соціально-економічну стабільність. Росія, свідомо вступаючи в інформаційну війну, нормативно закріплює положення про загрози у цій сфері і продовжує реалізовувати небезпечні спеціальні інформаційні операції проти України. Зокрема, зазначені положення кардинально відрізняють сучасну редакцію Доктрини від редакції 2010 року, де здебільшого розглядалися загрози військового характеру, і лише відмічалось посилення ролі інформаційного протистояння. Крім того, у новій Військовій доктрині президент Російської Федерації Путін акцентував увагу на такій внутрішній військовій небезпеці, як «діяльність щодо інформаційного впливу на населення, у першу чергу, на молодих громадян країни, що має на меті підриг історичних, духовних і патріотичних традицій в області захисту вітчизни» [3]. На нашу думку, це положення є досить неоднозначним, оскільки суперечить реаліям сьогодення. Адже на території Росії в сучасних умовах ми спостерігаємо цілеспрямоване дезінформування населення, особливо молоді, щодо історичних подій; зокрема, уряд країни за участі провладних ЗМІ періодично намагається перекопати населення у зменшенні значення українського народу у спільній перемозі у Другій світовій війні.

Варто зауважити, що у Доктрині з'являється цілковито новий термін «мобілізаційна готовність». Так, мобілізаційна підготовка та мобілізаційна готовність увійшли до ключового розділу «Військова політика Російської Федерації», демонструючи, що РФ під впливом зовнішніх обставин ставиться до питання мобілізації більш серйозно у порівнянні з минулими роками. Цілком можливо, що мобілізація на території Росії має на меті замаскувати подальше введення російських військ у зону конфлікту, адже відповідні підрозділи збройних сил Росії можуть бути використані для подальших дестабілізаційних операцій в Україні. Також не виключено, що Росія планує розширення мобілізації та в подальшому введення воєнного стану, ігноруючи принци-

пи і норми міжнародного права. Наразі неодноразово спостерігалася ситуація, при якій оголошення мобілізації сил у самопроголошеній «Донецькій народній республіці» було інформаційним прикриттям перекидання на Донбас російських регулярних військ. Сучасна Військова доктрина Російської Федерації також опосередковано вказує на можливу підготовку до відкритого воєнного конфлікту на території Росії з можливим знищенням інфраструктури держави. Зокрема, привертає увагу цілковито нова норма про діяльність населення і промисловості у відновленні зруйнованих чи пошкоджених об'єктів на території РФ внаслідок воєнних дій, чого раніше не було.

Особливий акцент у Військовій доктрині робиться на можливості застосування Російською Федерацією ядерної зброї «у відповідь на застосування проти неї або її союзників, а також у разі агресії проти Росії із застосуванням звичайної зброї, коли під загрозу поставлене саме існування держави» [3]. Російська Федерація також має намір «протидіяти спробам окремих держав (груп держав) досягти військової переваги шляхом розгортання систем стратегічної протиракетної оборони, розміщення зброї в космічному просторі, розгортання стратегічних неядерних систем високоточної зброї» [3]. На нашу думку, зазначені вище положення черговий раз засвідчують, що Військова доктрина Російської Федерації не носить оборонний характер, оскільки передбачає свідоме примноження воєнного потенціалу країни з метою подальшої реалізації своїх імперських задумів. Пункти Доктрини, що регулюють ядерну політику держави, набувають першочергового значення для всебічного аналізу та вжиття відповідних заходів, оскільки нехтування Російською Федерацією власних гарантій, наданих Україні згідно з Будапештським меморандумом, ставлять під загрозу режим нерозповсюдження ядерної зброї. Разом із тим, маючи таку зброю, Росія може нав'язувати власну волю іншим державам, зокрема Україні.

Аналіз сучасної Військової доктрини свідчить також про залучення до військово-політичної співпраці з Російською Федерацією так званих «Республіки Абхазія» та «Республіки Південна Осетія». Включення до офіційного документа цих двох анексованих Російською Федерацією територій Грузії свідчить, що Кремль свідомо загострює ситуацію, і за жодних обставин не відмовиться від захоплених територій. Подібний розвиток подій має місце в окремих регіонах України, які подібно до Абхазії та Південної Осетії зазнають комплексного тиску з боку Росії, який включає скоординовані політичні, економічні, енергетичні, інформаційні, військові й розвідувальні підривні заходи.

На увагу також заслуговують положення такого елемента Військової доктрини, як «Військово-політичне та військово-технічне співробітництво Російської Федерації з іноземними державами», адже у блоці пріоритетів військово-політичного співробітництва, зокрема у напрямках координації та взаємодії, виокремлено лише Республіку Білорусь та

вже згадувані самопроголошені «Республіку Абхазія» й «Республіку Південну Осетію».

Зауважимо, що у зв'язку з анексією Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, організації та проведенні нею комплексу заходів із підтримки терористичних угруповань на території Донецької та Луганської областей, демократичними країнами у короткі строки було доопрацьовано основні доктринальні положення щодо забезпечення національної безпеки своїх держав. Так, Сполученими Штатами Америки у Стратегії національної безпеки зразка 2015 року до викликів було віднесено власне анексію Росією Криму та подальшу підтримку терористів на сході України, паралельно йшлося про необхідність впливу на її дії шляхом запровадження відповідних санкцій та інших засобів. Крім того, було розроблено нову стратегію розвитку воєнно-морського флоту, морської піхоти та берегової охорони США із урахуванням змін у системі глобальної безпеки.

Відповідно до змін у геополітичній сфері президентом Польщі Броніславом Коморовським було наголошено на необхідності коректування стратегічної концепції НАТО, виходячи з небезпек, що криються у новій Військовій доктрині Російської Федерації [5].

В Україні, на жаль, процес підготовки нових редакцій Стратегії національної безпеки та Воєнної доктрини з урахуванням реалій сьогодення не є жвавим. На теперішній час Стратегія проходить чергове погодження із суб'єктами сектора безпеки та оборони України, а Доктрина має бути розроблена до грудня 2015 року. Наголосимо, що у зазначених документах обов'язково мають бути враховані неоднозначність, розмитість та прихованість деяких формулювань Військової доктрини Російської Федерації, особливо тих, що стосуються «територій держав, суміжних із Російською Федерацією та її союзниками».

Підсумовуючи, можемо виділити такі загрози національній безпеці України, які можуть виникнути внаслідок реалізації положень Військової доктрини Російської Федерації:

- поглиблення розпочатої Російською Федерацією агресії проти України з метою забезпечення захисту своїх громадян, які перебувають за межами Російської Федерації, порушуючи територіальну цілісність нашої держави, застосовуючи широкий арсенал політичних, воєнних, економічних, інформаційних, культурних та інших засобів, що притаманно війнам нового типу;

- продовження гібридної війни, ключовим елементом якої є інформаційний чинник. Своїми діями в інформаційному секторі противник намагається внести розбрат в українське суспільство, знищити українську націю, поширити сепаратизм, штучно посилити внутрішній протиріччя, створити атмосферу громадянської недовіри до дій і намірів влади, сформувати у громадян України та міжнародної спільноти викривлене бачення подій в Українській державі;

- спричинення воєнно-політичної нестабільності, загрози використання з терористичною метою ядерних та інших об'єктів на території України;

– нарощування Російською Федерацією військових сил поблизу кордонів України, які порушують співвідношення сил і в подальшому можуть бути використанні для захоплення українських земель;

– намагання Росії маніпулювати суспільною свідомістю українців шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації щодо подій, що відбуваються на тимчасово окупованих територіях, явищ та особистостей історії нашої Батьківщини;

– надання законного підґрунтя неправомірному захопленню територій Абхазії, Південної Осетії, Автономної Республіки Крим на тлі нерішучих дій міжнародних безпекових структур, що може стати поштовхом для подальшої реалізації керівництвом Російської Федерації імперських амбіцій.

Поступову реалізацію Військової доктрини Російської Федерації ми бачимо в ході подій на сході України. Ми є свідками того, як Росія намагається суттєво змінити баланс сил, який склався після закінчення холодної війни. Загалом порушення територіальної цілісності України силами РФ підірвало політичну, економічну і соціальну стабільність у країні, призвело до розриву усталених зв'язків між територіями та появи сотень тисяч внутрішньо переміщених осіб.

В умовах суттєвих змін у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі Україна потребує нового підходу до забезпечення національної безпеки. На нашу думку, станом на сьогодні постає необхідність прийняття нової Воєнної доктрини, яка повинна враховувати положення відповідної доктрини РФ та містити фундаментальні положення оборонного планування, зокрема: визнати Російську Федерацію державою, яка загрожує територіальній цілісності й національній безпеці України; ґрунтуватися на всебічному та повному аналізі воєнно-політичної обстановки, яка враховує особливості війни нового типу, зокрема, зростання ролі політичних, економічних та інших невоєнних засобів боротьби; містити положення щодо основних аспектів регулювання питань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, зокрема внутрішні та зовнішні загрози, тенденції розвитку воєнно-політичної обстановки відповідно до реалій сучасності, принципи воєнної політики України щодо припинення воєнних конфліктів; висвітлювати етап підготовки держави до збройного захисту національних інтересів в умовах гібридної війни; деталізувати поря-

док планування і комплексного застосування військових, політичних, економічних та інформаційних засобів під час протидії агресії; актуалізувати увагу стосовно наявності не врегульованих воєнно-політичних конфліктів та можливості виникнення нових збройних конфліктів у регіоні, посилення активності розвідувальної діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також іноземних організацій проти України, підвищення ролі інформаційних методів впливу під час підготовки і в ході воєнного конфлікту.

Висновки. Таким чином, нами було досліджено основні положення Військової доктрини Російської Федерації, реалізація яких може деструктивно вплинути на систему національної безпеки України, визначено фундаментальні положення нової Воєнної доктрини України та перспективні напрямки вдосконалення законодавства у сфері воєнної безпеки.

Зокрема, проведений всебічний та послідовний аналіз основних положень сучасної Військової доктрини Російської Федерації показав, що продовжує існувати і загроза прямого воєнного вторгнення, і повномасштабна інформаційна агресія, і економічний тиск, і підривна діяльність російських спецслужб на території України. Драматичні події у АР Крим і на сході України переконують, що існуюча на сьогодні система забезпечення національної безпеки України, нормативні акти у цій сфері не відповідають викликам нової доби і повинні бути удосконалені з урахуванням існуючих загроз незалежності та соборності України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К. : НІСД, 2014. – 148 с.
2. Шойгу назвал НАТО и терроризм главными врагами России. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://fedpress.ru/news/polit_vlast/news_polit/1383995888-shoigunazval-nato-i-terrorizm-glavnymi-vragi-rossii.
3. Военная доктрина Российской Федерации. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>.
4. НАТО має посилити Україну, Грузію і Молдову для протистояння російській загрози. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/133160>.
5. Польша призывает изменить стратегию НАТО в ответ на военную доктрину РФ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.facenews.ua/news/2015/266791/>.